

Tomasz Błach

Instytut Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie,
Plac Marii Curie-Skłodowskiej 4a, 20-031 Lublin, Polska

JAN TOMASZ JÓZEFOWICZ (1662-1728) I JEGO ANTENACI

Słowa kluczowe:

Lwów, Józefowicz, Akademia Krakowska, kanonik lwowski, arcybiskupstwo lwowskie, panegiryki łacińskie.

Józefowiczowie byli jedną z licznych rodzin ormiańskich związanych ze Lwowem od XVII w. Rodzina ta, wraz z innymi rodzinami ormiańskimi, pojawiła się na Rusi Kijowskiej w wyniku najazdu ludów koczowniczo-stepowych. Uciekali przed Turkami seldżuckimi zajmującymi wschodnie ziemie Cesarstwa Bizantyńskiego po bitwie pod Manzikertem w 1071 r. Następnie po ofensywie mongolskiej chana Batu-chana w XIII w. rodziny ormiańskie emigrowały coraz bardziej w kierunku zachodnich ziem ruskich. Możliwsze rody szlacheckie i kupieckie zaczęły osiedlać się we Lwowie od XIV stulecia, kiedy to Ruś Czerwona wraz z jej stolicą – Lwowem, została włączona do Korony Polskiej. Dokonał tego król Kazimierz III Wielki w 1350 r.

Przodkowie Józefowiczów zamieszkiwali Lwów już w XVI stuleciu. Występowali w tym okresie pod nazwiskiem Tumanowicz¹. Byli jedną ze znaczących rodzin kupieckich. Czerpali zyski z handlu z Lewantem. Pierwszym znanym z imienia członkiem rodziny, występującym już pod nazwiskiem Józefowicz był Gasparus (Kacper) – aptekarz, który został wymieniony w aktach lwowskich pod rokiem 1592². Był on osobą poważaną w swoim środowisku, dwukrotnie wybierano go jako przedstawiciela kolegium 40 mężów (*Quadragesimavirat*) przy trzecim ordynku

¹ S. Barącz, *Żywoty sławnych Ormian w Polsce*, Lwów 1856, s. 154. Rodzina Józefowiczów pochodziła od Szymona Tumanowicza żyjącego w połowie XVI stulecia.

² *Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie 1388-1783*, t. I, wyd. A. Janeczek, Poznań-Warszawa 2005, s. 222.

w dniu 22 lutego 1627, a także w 22 lutego 1637 r.³ Jego następcą, który również pełnił funkcję w *Quadragesimavirat* w dniach 22 lutego 1629 oraz 22 lutego 1631 r.⁴ był lwowski aptekarz Mikołaj Józefowicz⁵. Wsławił się on w czasie oblężenia Lwowa, którego dokonały połączone wojska kozacko-tatarskie dowodzone przez Bohdana Chmielnickiego i Tugaj-beja w 1648 r. Mikołaj Józefowicz, znając się na sztuce wojennej, w okresie październikowych walk kierował artylerią miejską, czym przyczynił się do odparcia wielu ataków piechoty zaporoskiej. Spowodowało to przerwanie dalszych walk przy murach miejskich i zawarcie korzystnego układu, dzięki któremu Kozacy i Tatarzy odstąpili od zajęcia miasta.

Ów aptekarz lwowski, Mikołaj Józefowicz był żonaty z Katarzyną z Feuerbachów, która po śmierci swojego męża w 1651 r., według dekretu króla Jana II Kazimierza, została zaliczona w poczet „dwunastu wdów”, które zostały zwolnione przez radę miejską Lwowa z płacenia podatków, danin i opłat⁶. Mikołaj Józefowicz przekazał swój majątek dwóm synom pochodzącym ze związku małżeńskiego z Katarzyną z Fauerbachów – Jakubowi Aleksandrowi i Stanisławowi.

Pierwszy z synów Mikołaja, Jakub Aleksander, był doktorem medycyny i filozofii. Stopień naukowy uzyskał prawdopodobnie w Akademii Krakowskiej. W 1660 r. został wybrany do składu lwowskiej rady miejskiej, gdzie w latach 1650-1660 pełnił funkcję ławnika⁷. W roku 1661 powołano go na stanowisko kustosza archiwum⁸, a w latach 1663-1664 został lonherem królewskiej kasy⁹. Lwowski uczony w okresie pełnienia urzędu rajcy w latach 1660-1688 corocznie obejmował ważne stanowiska. Wreszcie w roku 1679 został burmistrzem królewskim. Urząd ten pełnił także w roku 1684¹⁰. Kilkakrotnie pełnił funkcję burmistrza radzieckiego – po raz pierwszy w roku 1671, ponownie w roku 1675, po raz ostatni w latach 1681-1682¹¹. Mianowany przez radę miejską Jakub Aleksander Józefowicz przez trzy kadencje był prowizorem kościoła i szkoły katedralnej we Lwowie (1669, 1675, 1676)¹². W szkole tej prawdopodobnie naukę rozpoczął bratanek Jakuba Aleksandra Józefowicza, Jan Tomasz – późniejszy kanonik lwowski. Jakub Aleksander własnym kosztem odrestaurował kościół Marii Panny we Lwowie, który został zniszczony

³ M. Kapral, *Urzędnicy miasta Lwowa w XIII-XVIII wieku*, Toruń 2008, s. 274.

⁴ Tamże, s. 275.

⁵ A. Keckowa, *Józefowicz Stanisław*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 11, 1964-1965, s. 306.

⁶ Tamże.

⁷ M. Kapral, dz. cyt., s. 390.

⁸ Tamże, s. 140.

⁹ Tamże, s. 140-141.

¹⁰ Tamże, s. 150.

¹¹ Tamże, s. 144, 145 i 148-149.

¹² Tamże, s. 143, 145-146.

w 1683 r. w skutek pożaru¹³. Ostatni raz w aktach lwowskich nazwisko Jakuba Aleksandra Józefowicza jako rajcy występuje w 1688 r.¹⁴

Drugi syn Mikołaja, Stanisław, posiadał dość znaczny majątek. W 1652 r. poślubił dziedziczkę jednej z najbogatszych rodzin lwowskich, Teresę Della Rippa Ubaldynównę, wnuczkę emigranta włoskiego i założyciela domu handlowego Ubaldinich, Urbana Della Rippa. Z tej okazji we Lwowie ukazał się panegiryk weselny pt. *Charites, czyli Boginie łask* autorstwa mieszczanina Jana Rorayskiego¹⁵. Stanisław Józefowicz zajmował się głównie handlem, importując tkaniny z zagranicy, przede wszystkim zaś drogie sukna. Towarem tym handlował na wielką skalę, zaopatrując weń głównie piechotę polską podczas walk z Kozakami w latach 50-tych i 60-tych XVII w. Dodatkowo oprócz zajmowania się handlem udzielał kredytów bogatym rodzinom szlacheckim z okolic Lwowa. Pozwoliło mu to wykupić na terenie miasta liczne place i domy, w tym kamienicę przy rynku głównym zwaną Szymonowiczowską, nazywaną później Lewakowskiego. Stanisław Józefowicz wraz ze swoją żoną gromadzili cenne obrazy znanych malarzy. W swoim mieszkaniu Stanisław posiadał ich aż 60. Podobnie jak inni członkowie rodziny Józefowiczów, Stanisław był wybierany do kolegium 40 mężów przy trzecim ordynku w dniu 22 lutego 1657 r., a później w dniu 22 lutego 1661 r.¹⁶ Jak podają lwowskie akta po raz pierwszy został wybrany miejskim ławnikiem w dniu 22 lutego 1664 r. na krótko przed swoją śmiercią¹⁷.

Oprócz działalności związanej z handlem i udzielaniem kredytów Stanisław Józefowicz współpracował z armią Rzeczypospolitej Obojga Narodów w walkach z powstańcami Chmielnickiego. W 1648 r. gdy wojska kozacko-tatarskie przystąpiły do oblężenia Lwowa, Stanisław gościł w swoim domu Stefana Czarnieckiego. W czasie kolejnego oblężenia Lwowa w 1655 r. przez armię rosyjsko-kozacką Wasilija Buturlina i Chmielnickiego, Stanisław Józefowicz niezwykle się zasłużył, co sprawiło, że ówczesny referendarz koronny, a późniejszy hetman polny koronny Stefan Czarniecki darzył go szacunkiem i przyjaźnią¹⁸. Stanisław Józefowicz zginął nagle w 1664 r., realizując listowne polecenie Czarnieckiego. Stało się to podczas walk polsko-kozackich pod Stawiszczami, kiedy to kupiec lwowski próbował dostarczyć sukno dla przebywających tam wojsk polskich. *Wówczas w głowę wedle ucha kulą ugodzony, spadł z konia i ducha wyzionął*¹⁹. Ciało bohaterskiego kupca

¹³ L. Korwin, *Ormiańskie rody szlacheckie*, Kraków 1934, s. 102.

¹⁴ M. Kaprał, dz.cyt., s. 152.

¹⁵ A. Keckowa, dz. cyt., s. 306.

¹⁶ M. Kaprał, dz. cyt., s. 280.

¹⁷ Tamże, s. 226.

¹⁸ L. Korwin, dz. cyt., s. 102.

¹⁹ A. Batowski, *Rękopisma do dziejów polskich Józefowicza, kanonika lwowskiego*, [w:] „Biblioteka Na-

zostało sprowadzone z pola bitwy do Lwowa dopiero po sześciu tygodniach od śmierci. Stanisław Józefowicz został pochowany w *kaplicy cmentarzowej w grobie Szulcowym przy archikatedrze*²⁰.

Niewątpliwie najwybitniejszym członkiem rodziny Józefowiczów był syn Stanisława – Jan Tomasz, który urodził się w 1662 r. z drugiego małżeństwa Stanisława z Krystyną z Szymonowiców²¹. Informację tę podaje reskrypt króla Jana III Sobieskiego skierowany do magistratu lwowskiego z 1679 r., w którym czytamy, że Stanisław ożenił się po raz drugi około roku 1660. Wobec trudnej sytuacji finansowej syn Stanisława, Jan Tomasz po ukończeniu szkół niższego szczebla, dzięki wsparciu kapituły katedralnej podjął dalszą naukę w Akademii Krakowskiej. Przed podjęciem nauki na krakowskiej *Alma Mater* Jan Tomasz Józefowicz ukończył lwowskie kolegium jezuickie w 1679 r., co sam potwierdził w napisanej przez siebie *Kronice miasta Lwowa...*²². W 1682 r. lwowianin uzyskał tytuł bakałarza sztuk wyzwolonych, następnie po dwóch latach został doktorem filozofii. Już w 1686 r. Jana Tomasza Józefowicza mianowano profesorem filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. W rozwoju naukowym Józefowiczowi bez wątpienia pomogła protekcja możnych osób, którymi byli biskup krakowski Jan Małachowski (od roku 1683) oraz Piotr Stanisław Orłowski, kanonik krakowski i protonotariusz apostolski.

W okresie swojego pobytu w krakowskiej uczelni profesor filozofii pisał łacińskie panegiryki dedykowane swoim protektorom, bądź prominentnym członkom władz Akademii Krakowskiej. Lwowski uczony swój pierwszy panegiryk napisał w dniu 18 lipca 1685 r. Nosił tytuł: *Orzeł wzlatujący z popiołów, Sługa Boży Szymon z Lipnicy*²³. Drugim panegirykiem wydanym w dniu 17 października 1685 r. były *Kwestie teologiczne o szczęśliwości formalnej z I księgi II części „Summy teologicznej” Boskiego Tomasza Doktora Anielskiego...*²⁴. W duchu scholastyki tomistycznej powstał także alegoryczny obraz życia św. Tomasza z Akwinu w dziele Józefowicza zatytułowanym *Otchłań łaski i mądrości...*²⁵, które zostało wydane w drukarni

rodowego Zakładu Imienia Ossolińskich”, Lwów 1844, t. 9, s. 129.

²⁰ S. Barącz, *Żywoty sławnych Ormian w Polsce*, s. 148.

²¹ J. T. Józefowicz, *Lwów utrapiony in anno 1704 albo Dyjaryjusz wziętego Lwowa przez króla szwedzkiego Karola XII die 6 mensis Septembris anno 1704*, opr. P. Borek, Kraków 2003, s. 13.

²² J. T. Józefowicz, *Kronika miasta Lwowa od roku 1634 do 1690...*, tłum. M. Piwocki, Lwów 1854, s. 394-396.

²³ *Aquila é Rogo evolans, Domini Simon de Lipnica*, tłum. wł., strdr. Bibl. Jagiel., 220063 III, Kraków 1685.

²⁴ *Questio theologica, De beatitudine formali Exi 2 dae. D. Thomae Doct: Angelici...*, tłum. wł., strdr. Bibl. Jagiel., 391951 I, Kraków 1685.

²⁵ *Abyssus Gratiae & Sapientiae...*, tłum. wł., strdr. Bibl. Jagiel., 59640 III, Kraków 1687.

uniwersyteckiej 7 marca 1687 r. Ostatnim panegirkiem napisanym i wydanym w Krakowie przez J. T. Józefowicza była *Obrona zagrożonego Kościoła...*²⁶. Ów tekst Józefowicz wygłosił w Akademii Krakowskiej 27 marca 1692 r.

Józefowicz powrócił z Krakowa do Lwowa, gdy rajcy lwowscy mianowali go kanonikiem kapituły katedralnej w dniu 9 sierpnia 1692 r. Zostało to opisane w aktach miejskich w następujących słowach: *Consulesnominant ad Canonicatum sua ecollationis Ecclesiae Leopoliensis Joannem Thomam Josephowicz Phiae et AA. LL. Doctorem et Professore, Consistorii Cracoviensis Regentem, Milonorum Ordinum Clericum, virumprobitate et juris canonici scientia conspicuum*²⁷. Profesor filozofii Akademii Krakowskiej stanowisko kanonika lwowskiego objął 11 stycznia 1693 r. W tym czasie w Krakowie zakończył się proces kanonizacyjny Jana z Kąt, w którym Jan Tomasz Józefowicz pełnił funkcję prokuratora z ramienia kapituły krakowskiej.

Jako kanonik lwowski Jan Tomasz Józefowicz w imieniu kapituły metropolitalnej archidiecezji lwowskiej zajmował następujące stanowiska, m.in.: prokuratora kapituły, kustosza katedralnego, cenzora ksiąg. Będąc kanonikiem lwowskim sprawował również funkcję surogata w sądach oraz sekretarza królewskiego, pod koniec panowania Jana III Sobieskiego²⁸.

Kolejne lata Józefowicz spędził na probostwie w Milczycach. Parafia ta wchodziła w obręb diecezji przemyskiej. W latach 90-tych XVII w. Milczyce należały do majątku stolnika chełmskiego Jakuba Ożgi. Kanonik lwowski w latach 1695-1700 – przerywając swoją funkcję prokuratora kapituły lwowskiej – pełnił posługę proboszcza. Józefowicz opisał ten fakt w swojej *Kronice miasta Lwowa...*, wspominając, że wówczas powstała plebania, wikaria i szpital²⁹.

W okresie pobytu w Milczycach napisany został pierwszy z panegiryków zaliczanych do tzw. lwowskiej twórczości Józefowicza pt. *Święty Ignacy Fundator Soc. JesuImieniowi Jezusa na cały świat marszałkujący*. Utwór ten wydano w kolegium jezuickim we Lwowie. Jan Tomasz Józefowicz określa się w nim jako *proboszcz milczycki, J. K. M. sekretarz*³⁰. Słowa te świadczą o tym, że również po śmierci króla Jana III Sobieskiego (17 VI 1696) Józefowicz kontynuował pracę jako sekretarz króla Augusta II Wettina.

²⁶ *Asylum Periclitantis Clypeus...*, tłum wł., strdr. Bibl. Jagiel., 589227 III, Kraków 1692.

²⁷ S. Barącz, *Żywoty sławnych Ormian w Polsce*, s. 154. Cytat ten pochodzi z *Offici Consuli fasciculum 19 et 20 ab Anno 1691 ad 1694*, k. 353 i 971.

²⁸ J. T. Józefowicz, *Lwów utrapiony in anno 1704...*, s. 14.

²⁹ Tenże, *Kronika miasta Lwowa od roku 1634 do 1690...*, s. 449-450.

³⁰ Tenże, *Lwów utrapiony in anno 1704...*, s. 15.

Powróciwszy z parafii milczyckiej do Lwowa Józefowicz pełnił ważne funkcje przy kapitule katedralnej. Jako jej prokurator zorganizował ingres nowo mianowanego arcybiskupa lwowskiego nominowanego przez Augusta II. Decyzję tę ogłosił przybyły do Lwowa poseł królewski Augustyn Bernicz, podczas nieobecności pozostałych prałatów i kanoników w mieście. Im to właśnie tę uroczystą wiadomość przekazał kanonik Józefowicz. Ingres arcybiskupa Konstantego Józefa Zielińskiego miał się odbyć w dniu 23 marca 1699 r. Z okazji tego ingresu Józefowicz napisał panegiryk poświęcony Zielińskiemu zatytułowany: *Panegiryk ku czci imienia i honoru najwznieślejzego, najślawniejszego, najgodniejszego pana Konstantego Józefa Zielińskiego...*³¹. Początkową niechęć sufragana gnieźnieńskiego do objęcia stanowiska arcybiskupa lwowskiego opisał następującymi słowami: *wrzała gorąca walka między Orłami gnieźnieńskimi a ruskim Lwem, ale rozstrzygnął walkę wyrokiem swoim nasz Jowisz, August II*³². Dzieło to kanonik lwowski wydał we Lwowie w dniu 20 lutego 1701 r., a więc prawie dwa lata po arcybiskupim ingresie. Należy zaznaczyć, że Konstanty Zieliński osobiście nie brał udziału w tej uroczystości, w związku z czym Jan Tomasz Józefowicz w imieniu kapituły lwowskiej napisał do niego i króla Augusta II list, w którym donosił: *Gdy Przezorność Najaśniejszego Maiestatu Króla J. M. Pana Naszego Miłościwego szczęśliwie prowadzi do Metropoliey krajów naszych Waszmości Mościwego Pana, ochotnie Capitulum Metropolitanum idzie in occursum Magno Nomini Waszmości wielce Miłościwego Pana, debito wszelakiey obserwancyey cultu, z należytych powinszowaniem zabiegając drogę...*³³.

W 1702 r. Józefowicz napisał kolejny panegiryk, tym razem poświęcony patronowi archidiecezji lwowskiej św. Janowi z Dukli, który zatytułował *Krótkie zebranie życia wielbego Jana z Dukli...*³⁴. Kanonik lwowski chciał w ten sposób uczcić i przypomnieć fakt cudu, jaki miał się dokonać za sprawą Jana z Dukli, który w czasie oblężenia Lwowa przez Kozaków i Tatarów w 1648 r. swoją osobą zasłonił miasto przed wrogami. Ci bowiem przerażeni tak nagłym pojawieniem się świętego nie chcieli dalej walczyć.

Rok 1703 miał się okazać szczególnym w życiu Józefowicza. Wówczas dzięki poparciu arcybiskupa Zielińskiego mógł podjąć z własnej inicjatywy kontynuowanie rozpoczętej przez Jakuba Skrobiszewskiego kroniki pt. *Żywoty arcybiskupów halickich*

³¹ *Panegyricus nomini et Honori Domini Celsissimi Illustrisissimi Reverendissimi Constantini Josephi Zielinski...*, strdr. Bibl. Ossol., fol. ark. 12.

³² S. Szydelski, *Konstanty Zieliński arcybiskup lwowski (1699 -1700)*, Kraków 1910, s. 7.

³³ Tamże, s. 12.

³⁴ *Krotkie zebranie życia wielbego Jana z Dukli Zakony Braci Mniejszych S. Franciszka Obserwantów...*, strdr. Bibl. Ossol., Jocher 8424. 8426.

*i lwowskich*³⁵. Dzieła temu, które okazało się najważniejsze w jego twórczości, nadał tytuł: *Kroniki miasta Lwowa tom dodatkowy...*³⁶. Historyk lwowski pisał tę kronikę przez wiele lat. Wielokrotnie musiał przerywać swoją pracę m.in. z powodu braku dostępu do akt konsystorskich, bądź w wyniku Wielkiej Wojny Północnej pustoszącej wzdłuż i wszerz województwa Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Z tej właśnie przyczyny 23 sierpnia kapituła lwowska zwołała posiedzenie z udziałem arcybiskupa Zielińskiego, na którym obecni byli: scholastyk Jakub Sachnowicz oraz kanonicy Jan Tomasz Józefowicz, Józef Głębocki, Wojciech Krosnowski i Bogusław Kuciński. Na tymże posiedzeniu kapituły ustalono, że Zieliński wywiezie z miasta skarbiec, a w jego zastępstwie archidiecezję będą reprezentowali Bogusław Kuciński i Józefowicz³⁷.

Wkrótce, po wyjeździe arcybiskupa Zielińskiego z większością członków kapituły, Lwów został opanowany przez armię szwedzką Karola XII Wittelsbacha. Podczas walk ze Szwedami Józefowicz proponował miejskim rajcom obrać na nowych patronów św. Jana Kantego i św. Kajetana z Thieny, założyciela zakonu kanoników regularnych³⁸. Zdobycie miasta nastąpiło w nocy z 5 na 6 września 1704 r. Szwedzi po zdobyciu miasta ograbili kościoły miejskie, a także nałożyli kontrybucję w wysokości 400 tysięcy talarów na magistrat miejski i kler różnych wyznań³⁹, którą później w wyniku zabiegów Józefowicza zmniejszono do wysokości 100 tysięcy talarów. Stało się tak w wyniku rozmów, jakie kanonik lwowski prowadził z przedstawicielami szwedzkimi, przede wszystkim generał-majorem Magnusem Stenbockiem (1663-1717) i królem-elektem Stanisławem Leszczyńskim, na którego prośbę Karol XII zmniejszył pierwotną wysokość kontrybucji. Cały okres przed zdobyciem miasta, a także czas okupacji szwedzkiej Lwowa, Józefowicz opisał dokładnie w swoim diariuszu pt. *Lwów utrapiony in anno 1704 albo Dyjaryjusz wziętego Lwowa przez króla szwedzkiego Karola XII die 6 mensis Septembris Anno 1704*. Przyczynę upadku miasta ksiądz kanonik widział w upadku moralnym jego mieszkańców, co wyraził w następujących słowach: *Bóg miasto długo na karanie zasługujące, w tych czasiech mieczem, ogniem powietrzem ukarał*⁴⁰. Niewątpliwie dla współczesnych Józefowiczowi obywateli Rzeczypospolitej upadek takiej twierdzy jak Lwów musiał być wstrząsem, który przywoływał na myśl wizje apokaliptyczne.

³⁵ S. Szydelski, dz. cyt., s. 43.

³⁶ *Annalium Urbis Leopoliensis tomus extravagans*, rkps Bibl. Ossol., 147 III.

³⁷ S. Szydelski, op. cit., str. 50. W aktach kapitulnych sytuację tę omówiono następująco: *Celebra tumest Capitulum partiale et extraordinarium horis vespertinis, idque ex occurrentia et occasione hostilitatis Suetiae, civitati Leopoliensi imminentis*, Acta Capitulum Leopoliensis, t. VII, k. 154.

³⁸ Ł. Charewiczowa, *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*, „Bibl. Lwowska”, 1938, s. 32.

³⁹ J. T. Józefowicz, *Lwów utrapiony in anno 1704...*, s. 36.

⁴⁰ Tamże, s. 33.

Po odejściu wojsk szwedzkich ani sytuacja Lwowa, ani arcybiskupstwa lwowskiego nie uległa poprawie. Wypadki wojenne często się powtarzały, czego dowodem było porwanie Konstantego Zielińskiego ze wsi w Biskupiej Górcie na Kujawach przez grupę wojsk rosyjskich generała Karola Röhnego. Kanonicy kapituły, po otrzymaniu informacji o porwaniu w dniu 2 marca 1707 r., wysłali jako swoich przedstawicieli Jana Tomasza Józefowicza wraz z Bogusławem Kucińskim do Żółkwi, aby negocjowali z carem Piotrem I Wielkim w sprawie uwolnienia arcybiskupa Zielińskiego⁴¹. Obaj kanonicy wyruszyli na spotkanie z carem Rosji zaopatrzeni w pismo prymasa Stanisława Szembeka i marszałka konfederacji sandomierskiej Stanisława Denhoffa, w którym znajdowała się prośba o zwolnienie lwowskiego arcybiskupa. Piotr I Wielki w sposób bardzo uroczysty wyjaśnił Józefowiczowi i Kucińskiemu, że nie może wydać takiej zgody ze względu na poglądy polityczne Zielińskiego, który popierał w tym czasie króla Szwecji w wojnie z Rosją.

Tenże rok 1707 przyniósł w życiu Józefowicza istotne zmiany. W następstwie zdarzeń związanych z porwaniem i uwięzieniem przez Rosjan arcybiskupa Zielińskiego, jego stanowisko administratora *sede impedita* objął Jan Skarbek, który przekazał Józefowiczowi wszystkie uprawnienia przysługujące mu jako biskupowi sufraganiowi, z wyjątkiem tych dotyczących sakry biskupiej i jurysdykcji administratora⁴². Będąc sędzią surogatem Józefowicz mógł więc w imieniu arcybiskupa obsadzać niższe funkcje kościelne, a także rozsądzać spory kościelne.

Sprawą, która do dnia dzisiejszego nie została rozstrzygnięta przez historyków jest nobilitacja szlachecka jaką uzyskał lwowski kanonik. O tej nobilitacji wiemy na podstawie zachowanego obrazu olejnego przedstawiającego Jana Tomasza Józefowicza, na którym znajduje się niezidentyfikowany herb⁴³. Niektórzy historycy interpretowali go jako herb własny nadany przez króla Augusta II Wettina po nobilitacji Józefowicza za zasługi ojca i własne, zwłaszcza podczas szwedzkiej okupacji Lwowa⁴⁴, gdy nie uznał za króla Stanisława Leszczyńskiego. Pojawiały się jednak inne opinie, według których Józefowicz mógł posługiwać się herbem rzymskiego kolegium protonotariuszy apostolskich, którego sam był członkiem od 1717 r.⁴⁵ Dowiadujemy się o tym z dokumentów zawartych w *Tabuli Magistratu Lwowskiego*⁴⁶.

⁴¹ S. Szydelski, dz. cyt., s. 91. Informacja ta jest podana za *Acta Capitulum Leopoliensis*, t. VII, k. 293.

⁴² J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XII w. do 1772*, Lublin 1986, s. 88.

⁴³ J. T. Józefowicz, *Lwów utrapiony in anno 1704...*, s. 12. Obecnie portret Jana Tomasza Józefowicza znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Lwowa.

⁴⁴ M. Bohosiewicz, *Józefowicz Jan Tomasz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 11, 1964-1965, s. 305.

⁴⁵ S. Barącz, *Żywoty sławnych Ormian w Polsce*, s. 154.

⁴⁶ Tenże, *Pamiętnik dziejów polskich*, s. 221.

Józefowicz uczestniczył w sejmikach wiszneńskich, na których gromadziła się szlachta województwa ruskiego. Pierwszy sejmik z jego udziałem odbył się w Sądowej Wiszni w dniu 5 lutego 1714 r. W laudum sejmikowym z tego dnia pojawia się następująca uchwała: *żeby zaś wszystkie tak województwa naszego jako i całej Rzeczypospolitej in hoc afflicto statu zostającej interessa mogły do jako najpomyślniejszego pristina efelicitatis wrócić się stanu, gdy desunthumana auxilia diuna arripiendo suffragia przez interpozycją świętych i wniesiona przez Imci księdza Józefowicza kanonika i surogatora lwowskiego instancja do generału naszego amplectendo, zlecamy Imci panu marszałkowi koła naszego, ażeby cum osculo pedum summipontificis, imieniem województwa całego listowna napisał interpozycją do Ojca Świętego, upraszając o kanonizację błogosławionego Jana Kantego ażeby in cathalogum Sanctorum i patronów korony polskiej był napisany*⁴⁷. Uczestnictwo w tym sejmiku potwierdza ważną rolę jaką Józefowicz pełnił w strukturach kościoła lwowskiego, skoro w jego imieniu zwracał się on do Kurii Rzymskiej z prośbą o zakończenie procesu kanonizacyjnego i zaliczenie Jana Kantego w poczet świętych kościoła rzymskokatolickiego. Pomimo, iż zabiegi te poparł w swoim liście interpozycyjnym do papieża Klemensa XI z dnia 5 maja 1714 r. ówczesny marszałek sejmiku wiszneńskiego Antoni Łączyński⁴⁸, kanonizacja Jana Kantego nastąpiła dopiero w 1767 r., kiedy to papież Klemens XIII ogłosił go świętym.

Na tym samym sejmiku wiszneńskim nazwisko księdza kanonika Józefowicza wystąpiło również w uchwale o następującej treści: *Przy tem ad instantiam tego IMci księdza Józefowicza na kościół i szpital św. Stanisława w Rzymie zostający, lubo przy terażniejszych angustjach naszych naznaczamy w ziemie lwowskiej zł. tysiąc, z ziemie przemyskiej zł. półtora tysiąca, z ziemie sanockiej zł. pięć set z najpewniejszych pieniędzy do zapłacenia naznaczamy*⁴⁹. Ów fakt potwierdza, że prerogatywy sędziego surogata były znaczące, jeśli Józefowicz w imieniu kapituły metropolitalnej zbierał pieniądze z ziem podległych województwu ruskiemu na odnowę kościoła rzymskiego.

Jednak sprawa ta została podniesiona na kolejnych obradach sejmiku wiszneńskiego w dniu 14 maja 1715 r. Na nowo powróciła w uchwale, która postanawiała: *Którego podatku takową czynimy dystynkcyę: naprzód zaczynając od chwały Boskiej i naznaczonych na kanonizację św. Stanisława Kostki po zł. cztery z dymu, te wszystkie pieniądze quae et quanta summa provenerit, wytrąciwszy z niej zł. pięć set*

⁴⁷ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Aleksandra hr. Stadnickiego, wyd. staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego, t. 22, Lwów 1868, s. 558.

⁴⁸ Tamże, s. 559.

⁴⁹ Tamże.

do Rzymu na szpital św. Stanisława biskupa krakowskiego dawno deklarowane, które do rąk IMci księdza Juzefowicza kanonika i surrogata lwowskiego oddać powinien będzie, wszystkie zaś utsuperiusexpressum pomienioną sumę do rąk IMci księdza Orzechowskiego jako prokuratora całej prowincyj i particulariter humus Artus oddać tenebitur⁵⁰.

Nazwisko Jana Tomasza Józefowicza występuje także na sejmiku wiszneńskim w dniu 9 lipca 1715 r., gdzie w punkcie 10 uchwały województwa ruskiego czytamy: *W deklarowanym zaś tysiącu zł. na szpital św. Stanisława biskupa krakowskiego za wydaną już assygnacyą do p. Norzesa (a dotąd osychającą) onemuż iniungimus, aby nieodwłocznie satisfaciat do rąk IMci księdza Józefowicza kanonika i surogata lwowskiego*⁵¹. Zapewne sprawa ta ciągnęła się na sejmikach województwa ruskiego z powodu trwającej na terenie Rzeczypospolitej konfederacji tarnogrodzkiej 1715–1717, która pustoszyła ziemie ruskie. Było to spowodowane pobylem na tych ziemiach wojsk saskich. Sumy potrzebne na uposażenie wojska rujnowały zarówno tutejszą szlachtę, jak i archidiecezję lwowską. Na tymże sejmiku wiszneńskim marszałkiem przewodzącym obradom był Antoni Łączyński, podkomorzy nowogródzki.

Po raz ostatni nazwisko kanonika i historyka lwowskiego zostało wspomniane w *Aktach grodzkich i ziemskich* 15 września 1716 r. Możemy w nich przeczytać, że: *do tej pory nie wypłacono kwoty tysiąca złotych IMci księdzu Józefowiczowi*⁵². Nie do końca wiemy, czy ksiądz kanonik Józefowicz dostał ową sumę pieniędzy. Jednak w czasie następnych obrad sejmiku województwa ruskiego jego nazwisko już się nie pojawia, co wskazywałoby raczej na fakt, że dostał powyższą sumę i przeznaczył ją na odnowę kościoła św. Stanisława Kostki. Powyższe uchwały sejmików wiszneńskich potwierdzają odkrycia, jakie zostały dokonane w *Aktach Szpitalów miejskich* za lata 1674-1798, gdzie występuje nazwisko kanonika lwowskiego. Znajduje się tam list, który napisali *prowizorzy i administratorzy kościoła i szpitala św. Stanisława w Rzymie*. Ów list skierowany był do kapituły we Lwowie z prośbą o pieniądze na odbudowę będącego w ruinie rzymskiego kościoła. W tym czasie kwestorem katedralnym z ramienia arcybiskupa Jana Skarbka był Józefowicz, który kierował z jego polecenia zbiórką pieniędzy na kościół św. Stanisława. Interesujący jest fakt, iż list ten pisany z Rzymu datowany był 30 sierpnia 1712 r., a więc moment, kiedy Skarbek nie był jeszcze arcybiskupem lwowskim. Został nim dopiero w 1713 r.⁵³

⁵⁰ Tamże, s. 618.

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże, s. 648.

⁵³ J. T. Józefowicz, dz. cyt., s. 19.

Najważniejszym wydarzeniem w ostatnich latach życia Jana Tomasza Józefowicza było jego uczestnictwo w synodzie ruskim, który odbył się w Zamościu w dniu 27 sierpnia 1720 r. Synod ten został zwołany przez papieża Klemensa XI dla wszystkich kościołów katolickich województwa ruskiego. Byli na nim obecni biskupi oraz archimandryci różnych obrządków katolickich. Obrady, które pierwotnie miały się odbyć we Lwowie z powodu zarazy, która dotknęła stolicę województwa ruskiego zostały przeniesione do kolegiaty zamojskiej i cerkwi św. Mikołaja dla duchowieństwa rytu greckiego. Odbyły się one w obecności i pod przewodnictwem nuncjusza apostolskiego w Polsce Hieronima Grimaldiego. Wśród będących na nim biskupów byli kanonicy chełmscy, zamojscy i lwowscy. Reprezentując tych ostatnich na synodzie pojawił się Jan Tomasz Józefowicz, jako ówczesny lwowski cenzor *librorum*⁵⁴.

Józefowicz zmarł we Lwowie w dniu 19 kwietnia 1728 r. Zostało to odnotowane w oryginalnym rękopisie *Lwów utrapiony in anno 1704...*, który obecnie znajduje się we Wrocławiu w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich. Znajdujemy tam następujący zapis: *Pro memoria J. M. X. Tomasz Józefowicz canonicus Leop. custoshuius (?) Eccles. Leop. Cathedr. morit<ur> 19 Aprilii a. 1728 idem quehuius...*⁵⁵. Oprócz powyższej daty śmierci historyka lwowskiego w innych istniejących źródłach odnaleźć można daty różne od tej podanej w powyższym zapisie⁵⁶.

Józefowicz zajmuje w historiografii lwowskiej i polskiej miejsce szczególnie. Wybitna badaczka lwowskich dziejów Łucja Charewiczowa przedstawiając postać kanonika lwowskiego napisała, że wyszedł on daleko poza dziejopisarstwo arcybiskupów, prezentując religijność w połączeniu z głębokim lokalnym patriotyzmem i niemalże mistyczną wiarą w cuda⁵⁷. Dzisiejsza historiografia postrzega Jana Tomasza Józefowicza jako doskonałego obserwatora otaczającej go rzeczywistości oraz zdarzeń, których był naocznym świadkiem. Kanonik lwowski opierał się także na źródłach i dziełach wcześniejszych lwowskich historyków, przede wszystkim na dziele pt. *Leopolis triplex* Józefa Bartłomieja Zimorowica⁵⁸.

Większość rodzin ormiańskich żyjących we Lwowie w XVII w. zajmowała się przede wszystkim handlem z Orientem. Pośredniczyły one także w kontaktach dyplomatycznych z Chanatem krymskim i Imperium Osmańskim. Natomiast Józefowiczowie oprócz tego, że podtrzymywali stare tradycje kupieckie swoich

⁵⁴ S. Barącz, *Pamiętnik dziejów polskich*, s. 180.

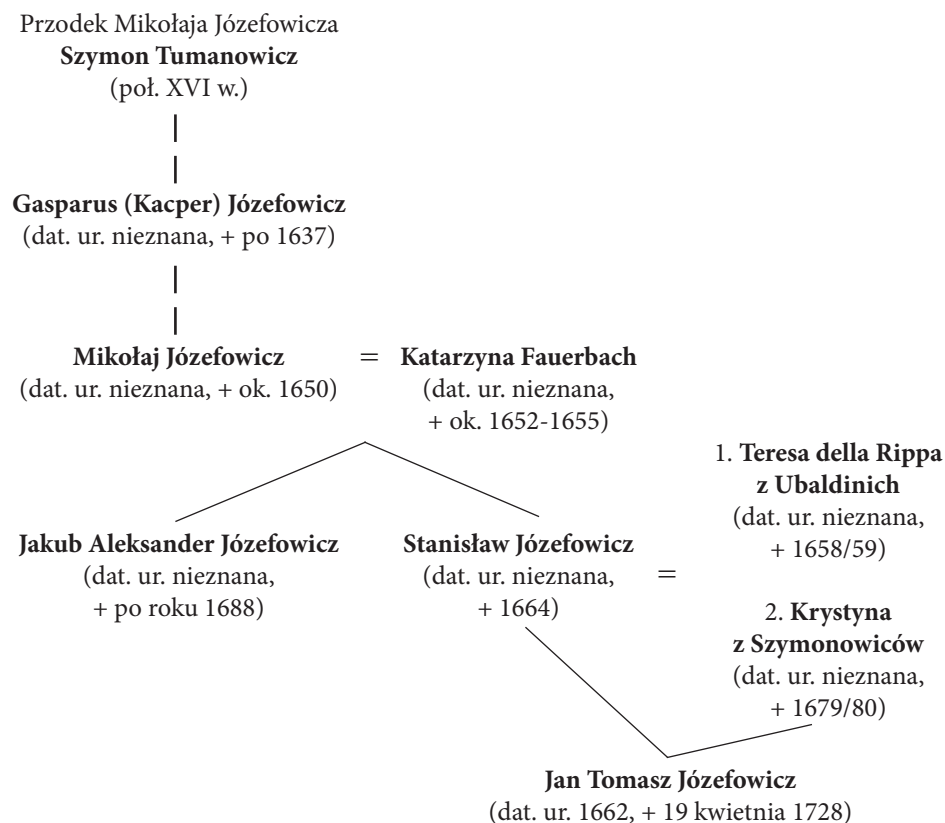
⁵⁵ J. T. Józefowicz, dz. cyt., s. 18.

⁵⁶ H. Litwin, *Józefowicz Jan Tomasz* [w:] *Słownik historyków polskich*, pod red. M. Prosińskiej-Jackl, Warszawa 1994, s. 208.

⁵⁷ Ł. Charewiczowa, dz. cyt., s. 30.

⁵⁸ J. T. Józefowicz, dz. cyt., s. 23.

antenatów, udzielali się również w sferze polityki regionalnej wspierając m.in. działania wojenne hetmana polnego koronnego Stefana Czarnieckiego w czasie ofensywy polskiej przeciwko Kozakom w roku 1663-1664. Kolejni descendenci lwowskiego aptekarza Mikołaja zajmowali w hierarchii społecznej miasta Lwowa, a także całego województwa ruskiego coraz wyższe stanowiska. Najwyższy stopień w tym awansie osiągnęli Jakub Aleksander, który był doktorem medycyny i filozofii w Akademii Krakowskiej i rajcą miejskim oraz jego bratanek Jan Tomasz Józefowicz, będący profesorem krakowskiej *Alma Mater*, a w okresie późniejszym wybitnym przedstawicielem duchowieństwa archidiecezji lwowskiej. Ponadto ksiądz kanonik Jan Tomasz Józefowicz zasłynął jako twórca *Kroniki miasta Lwowa*.

Tablica. Drzewo Genealogiczne rodziny Józefowiczów.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne:

Annalium Urbis Leopoliensis tomus extravagans, rkps Bibl. Ossol., 147 III

Źródła drukowane:

Abyssus Gratiae & Sapientiae..., tłum wł., strdr. Bibl. Jagiel., 59640 III, Kraków 1687

Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Aleksandra hr. Stadnickiego, wyd. staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego, t. 22, Lwów 1868

Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie 1388-1783, t. I, wyd. A. Janeczek, Poznań-Warszawa 2005

Aquila é Rogo evolans, Domini Simon de Lipnica, tłum wł., strdr. Bibl. Jagiel., 220063 III, Kraków 1685

Asylum Periclitantis Clypeus..., tłum wł., strdr. Bibl. Jagiel., 589227 III, Kraków 1692

J. T. Józefowicz, *Kronika miasta Lwowa od roku 1634 do 1690...*, tłum. M. Piwocki, Lwów 1854.

Krotkie zebranie życia wielbnego Jana z Dukli Zakony Braci Mniejszych S. Franciszka Obserwantów..., strdr. Bibl. Ossol., Jocher 8424. 8426

M. Kapral, *Urządnicy miasta Lwowa w XIII-XVIII wieku*, Toruń 2008

Panegyricus nomini et Honori Domini Celsissimi Illustrisissimi Reverendissimi Constantini Josephi Zielinski..., strdr. Bibl. Ossol., fol. ark. 12

Questio theologica, De beatitudine formali Exi 2 dae. D. Thomae Doct: Angelici..., tłum. wł., strdr. Bibl. Jagiel., 391951 I, Kraków 1685

Opracowania:

S. Barącz, *Pamiętnik dziejów polskich*, Lwów 1855. A. Batowski, *Rękopisma do dziejów polskich Józefowicza, kanonika lwowskiego*, [w:] „Biblioteka Narodowego Zakładu Imienia Ossolińskich”, Lwów 1844, t. 9, s.

S. Barącz, *Żywoty sławnych Ormian w Polsce*, Lwów 1856

- A. Batowski, *Rękopisma do dziejów polskich Józefowicza, kanonika lwowskiego*, [w:] „Biblioteka Narodowego Zakładu Imienia Ossolińskich”, Lwów 1844, t. 9, s.
- M. Bohosiewicz, *Józefowicz Jan Tomasz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 11, 1964-1965, s. 305
- Ł. Charewiczowa, *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*, „Bibl. Lwowska”, 1938
- J. T. Józefowicz, *Lwów utrapiony in anno 1704 albo Dyjaryjusz wziętego Lwowa przez króla szwedzkiego Karola XII die 6 mensis Septembris anno 1704*, oprac. P. Borek, Kraków 2003.
- A. Keckowa, *Józefowicz Stanisław*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 11, 1964-1965, s. 306
- J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XII w. do 1772*, Lublin 1986
- L. Korwin, *Ormiańskie rody szlacheckie*, Kraków 1934
- H. Litwin, *Józefowicz Jan Tomasz* [w:] *Słownik historyków polskich*, pod red. M. Prosińskiej-Jackl, Warszawa 1994, s.
- S. Szydelski, *Konstanty Zieliński arcybiskup lwowski (1699 -1700)*, Kraków 1910

Ян Томаш Юзефович (1662-1728) и его предки

Настоящая статья предпринимает попытку установить положение и значение армянской семьи Юзефовичей во Львове в XVII веке. Представители этой семьи проживали во Львове с 40-х годов XVII столетия и активно проявляли себя в важных моментах истории этого города, в том числе и во время событий, в которых решались судьбу столицы русского воеводства или всей Речи Посполитой. Николай Юзефович был известным львовским аптекарем. Прославился он также во время блокады Львова казацко-татарской армией в 1648 году. Более того, он оказал помощь при строительстве оборонительных сооружений вокруг стен города. Станислав Юзефович, богатый армянский купец, многие годы содействовал Стефану Чарнецкому, гетману польному коронному, в сражениях с казаками. Он не только помогал польскому войску, он ещё и был общепризнанным меценатом. Его сын Томаш, профессор философии Краковской академии, позже каноник кафедрального капитула во Львове, является самым известным представителем семьи Юзефовичей. Связанный всю свою жизнь с митрополитальной капитулой во Львове, Томаш Юзефович продвинулся в иерархии львовской митрополии так, что уже в 1707 году, по приказу тогдашнего суффрагана, Яна Скарбка, назначал низшее львовское духовенство и разрешал церковные споры. Выполняя функцию

львовского каноника, он написал достопамятную работу под заглавием «Хроника города Львова», описывающую историю львовского архиепископства и города Львова в XVII веке. Ян Томаш Юзефович является также автором нескольких панегириков на латинском языке, которые прославляют важнейшие государственные торжества и восхваляют святых, связанных со Львовом.

Jan Tomasz Józefowicz (1662-1728) and his ancestors

The aim of the article is to analyse the status and importance of the Armenian family of Józefowicz in the 17th century Lviv. The representatives of the family inhabited Lviv from the 40s of the 17th century, and actively participated in important events of the history of the city, vital for the future of the capital of the Ruthenian Voivodeship, or for the future of the Polish-Lithuanian Commonwealth. Mikołaj Józefowicz was a popular chemist in Lviv, and he became even more popular during a siege of Lviv by Cossacks and Tatars in 1648. He helped with building the fortification of the city walls. Stanisław Józefowicz, a wealthy Armenian merchant, was helping Stefan Czarniecki, Field Hetman, with wars against the Cossacks for many years. Apart from supporting the Polish army, he was an arts patron. His son Jan Tomasz, a professor of philosophy at Kraków University and a later capitulary in Lviv was the most popular representative of the family of Józefowicz. Being connected with the cathedral chapter in Lviv for his whole life, he moved up in the hierarchy of the Lviv church, and in 1770, at the instructions of the contemporaneous suffragan bishop Jan Skarbek, he nominated the lower clergy and judged clerical arguments. Being a Lviv capitulary, he wrote *Kronika miasta Lwowa* (The chronicle of the city of Lviv), in which he described the history of the Archbishopric of Lviv and the city of Lviv in the 17th century. Moreover, Jan Tomasz Józefowicz was an author of several panegyrics in Latin, which were about important state events or about saints connected with the city of Lviv.

Jan Tomasz Józefowicz (1622-1728) und seine Vorfahren

Das Thema des vorliegenden Artikels ist die Position und die Bedeutung der armenischen Familie Józefowicz in Lemberg im 17. Jahrhundert näher zu bringen. Die Vertreter dieser Familie bewohnten Lemberg seit den vierziger Jahren des 17. Jahrhunderts, sie zeichneten sich durch ihre Aktivität in den für diese Stadt wichtigen historischen Zeiten aus, während der Ereignisse, in denen sich das Schicksal der Hauptstadt der Woiwodschaft Ruthenien oder der ganzen Republik Polen-Litauen entschied. Mikołaj Józefowicz war ein bekannter Lemberger Apotheker. Er wurde während der Belagerung von Lemberg von der kosakisch-tatarischen Armee im Jahre 1648 berühmt. Er half beim Aufbauen der Befestigungsanlage von den Stadtmauern. Stanisław Józefowicz, ein wohlhabender armenischer Kaufmann,

unterstützte über die Jahre hinweg den Feldhetman der polnischen Krone Stefan Czarniecki in den Kämpfen gegen Kosaken. Außer dem Engagement für die Unterstützung der polnischen Armee war er auch ein berühmter Förderer der Kunst. Sein Sohn Jan Tomasz – Philosophieprofessor der Krakauer Universität und der spätere Kanoniker des Domkapitels in Lemberg – war der berühmteste Vertreter der Familie Józefowicz. Sein Leben lang mit dem Metropolitan-Domkapitel in Lemberg verbunden, stieg er in der Hierarchie der Lemberger Kirche auf, um im Jahre 1707 im Auftrag des damaligen Suffraganbischofs Jan Skarbek den niedrigeren Klerus zu berufen und kirchliche Streitigkeiten zu lösen. Während der Ausübung der Funktion des Lemberger Kanonikers hat er das epochale Werk u.d.T. Chronik der Stadt Lemberg geschrieben, in dem er die Geschichte des Lemberger Erzbistums und der Stadt Lemberg im 17. Jahrhundert beschrieben hat. Außerdem war Jan Tomasz Józefowicz ein Autor einer Reihe von lateinisch sprachigen Panegyriken, die über wichtige staatliche Feste erzählen und die mit Lemberg verbundenen Gestalten der Heiligen preisen.

Jan Tomasz Józefowicz (1662-1728) et ses ancêtres

Le sujet du présent article est de faire la connaissance avec la position et l'importance de la famille arménienne Józefowicz à Lviv en XVIIe siècle. Cette famille habitait à Lviv depuis les années 40' de XVIIe siècle et était active dans les moments importants de l'histoire de cette ville, pendant les événements décisifs de la capitale de la voïvodie ruthène ou toute la République des Deux Nations. Mikołaj Józefowicz était un connu pharmacien à Lviv. Il est devenu célèbre pendant le siège de Lviv par l'armée cosaque-tatar en 1648. Il aidait pendant la construction de la fortification des murs urbains. Stanisław Józefowicz, un riche commerçant arménien, pendant quelques ans aidait à Stefan Czarniecki, hetman de terrain de la couronne, dans les batailles avec les Cosaques. À part de l'aide à l'armée polonaise, il était un mécène de l'art connu. Son fils Jan Tomasz – professeur en philosophie à l'Académie de Cracovie et plus tard le chanoine canonial à Lviv, était le plus connu membre de la famille Józefowicz. Lié pendant tout sa vie avec la capitule métropolitaine à Lviv, il a été promu dans l'échelle de l'église de Lviv - depuis 1707 à la commande de l'évêque suffragant de l'époque Jan Skarbek il pouvait nommer le clergé bas et juger les litiges ecclésiastiques. En jouant la fonction du chanoine de Lviv il a écrit l'œuvre mémorable sous le titre „Kronika miasta Lwowa” (La chronique d'une ville de Lviv), dans laquelle il a décrit l'histoire de l'archevêché de Lviv et de la ville de Lviv en XVIIe siècle. En outre, Jan Tomasz Józefowicz était un auteur de la série des panégyriques en latin concernant les événements nationaux importants et louant les saints liés à Lviv.